

In memoriam

Anu Vissel

16. XII 1952 – 6. IX 2005

See ei olnudki nii ütlemata ammu, see 1977. aasta varakevadine pärastlõuna, kui tollase Eesti NSV Teaduste Akadeemia Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi rahvaluuleosakonna teadur Kristi Salve rõõmsalt elevil olekuga teatas: “Filoloogidel oli täna suunamine. Zirkukene sai meile.” Sellega oli Anu Visseli (toona veel neiupõlvenimega Zirk) saatus määratud: muusikat ja rahvatantsu harrastanud filoloogineiu kitsam erialavalik rahvaluule kasuks oli viinud erialasele teadustööle, kuhu ta jäi kogu edaspidiseks eluks – pisut vähem kui kolmeks aastakümneks.

Põlise Nõo tüdrukuna ei sattunud Anu kohalikku, tänu matemaatika- ja füüsikaklassidele üle Eesti kuulsasse keskkooli mitte reaalinetegevust, vaid paratamatusest – rahvatantsu- ja humanitaariahuvilisena ei valinud ta eriklassi, vaid õppis märkamatuks jäävas kolmandas paralleelis – c-klassis. Mis ei tähendanud ei keh-

Anu Vissel (16.12.1952–6.09.2005) lahkus ootamatult 2005. aasta sooja ja kauni septembri algul. Palju oli tehtud, kuid liiga palju jäi pooleli.

IN MEMORIAM

vemat haridust ega märkamatumat elutööd. Niisama rõõmsa eluvusega kui Anu Vissel eesti folklooriuurimisse tuli, niisugusena jäi ta sinna lõpuni, leides ikka ja jälle uut ja huvitavat ja olles üks väheseid, kes suutis kirjeldada ja jäädvustada oma kaasaegse folkloori ilminguid ja muutumisi.

Muusikakoolist läbi käinud Anu Zirk (Vissel) alustas oma tööelu kirjandusmuuseumi rahvaluuleosakonna rahvamuusika sektoris, kust ta peagi siirdus Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvamuusikasektori nooremteaduriks. Rahvamuusikauuriija Ingrid Rütli initsiatiivil vastloodud sektor koondas hulga potentsiaalseid noori uurijaid. Osa neist loobus, nagu see raske ja pikaajalise töö puhul ikka juhtub. Anu aga jätkas ülikooliõpingute käigus omaseks saanud teemaga – eesti karjaselauludega, mille neljaköiteline antoloogia *Eesti karjaselaulud 1–4* ilmus aastatel 1982–1992 sarjas “Ars musicae popularis”. (Kõnealuse sariväljaande seni ilmunud 15 köitest kannavad viis – seega kolmandik – Anu Visseli koostaja- või autorinime.)

Muusikauuringud viisid paratamatult ka tantsu-uuringuteni, kusjuures rahvatants ei olnud Anu Visselile vaid uurimisala, vaid ka üks eneseväljendusvorme – ta tantsis Nõo kultuurimaja naisrühmas Madelin ja juhatas autentse folkloori ansamblit Anurin. Esinemiskorda ootavad rahvarõivadki olid tal pidevalt töökabineti kapis.

Kõige selle kõrval jõudis ta käia ise agaralt rahvaluulet kogumas ja lindistamas. Kogujaks jäi ta elu lõpuni, õppides kasutama üha uuenevaid tehnilisi vahendeid – nii jõudis ta tavalise lintmagnetofoni juurest minidiskisalvestajate ja videokaamerani.

Ent Anu Visseli teaduslik tegevus ei piirdunud etnomusikoloogia ja tantsu-uuringutega – sealt jõudis tehnilisi salvestusvahendeid hästi tundev teadlane ja folkloorikoguja peagi mitmes valdkonnas oma kaasaegse pärimuseni jäädvustamise ja uurimiseni.

1993. aastal, pärast nii eesti- kui ka venekeelse õpilasfolkloori kogumise võitlust nägi trükivalgust Anu Visseli ja Mare Kõiva koostatud-toimetatud eesti- ja venekeelsete paralleeltekstidega kogumik *Koolipärimus*, mis juhatas sisse väljaannetesarja “Pro folkloristica”. Koolipärimus ja lastefolkloor jäidki siitpeale rahvamuusika ja -tantsu kõrval Anu Visseli käsitusvaldkonnaks. Ta oli esimesi testküsitluste varal kultuurimuutusi uuriv folklorist. Ligi küm-

IN MEMORIAM

ne aasta jooksul jälgis ta uuenevat traditsiooni rikka säilinud pärimusega aladel, nagu Kihnu ja Setumaa, küsitledes võrdluseks igati tavalistes piirkondades. Seesugune anketeerimine ja andmete statistiline töötlemine tõestas must valgel uuenduste iseloomu ja osutas meedia sügavale mõjule kõikjal. Oluliseks kõrvalsaaduseks oli teadmus rohkest innovatiivsest omaloomingust ja improvisatsioonidest lastega suhtlemisel. Ühtaegu olid need esimesed repertuaariuuringud, kus vaadeldi lastepärimust ühtse tervikuna, heitmata kõrvale kirjandusliku algupäraga ja mittefolkloorset ainet.

1997. aasta jaanipäeva aegu kaitstud magistritöö *Traditsiooniline ja uuenduslik tänapäeva eesti laste liikumismängudes* oli selge märk lastefolkloori esiletõusust Anu Visseli teadustöö temaatikas. See keskendus eelkõige mängukultuuri uuenemisele, aga ka muusikakultuuri, sh lastelaulurepertuaari uuenemisele. Pikemalt käsitles Anu Vissel kiigekultuuri muutusi selle algusaegadest tänapäevani – Eestis alguse saanud sportkiikumise kiikinguni. Uurimise tulemused vormistas ta 2003. aastal ajakirja *Mäetagused* 21. numbris ilmunud mahukas artiklis “Eestlaste kiigekultuurist enne ja nüüd”. Kiigekultuuriuuringutest sai ka üks osa Anu Visseli 2004. aastal “*Ars musicae popularis*” 15. andena ilmunud ja sama aasta 25. oktoobril Tartu Ülikoolis erialanõukogu ees kaitstud doktoritööst *Lastepärimus muutuv asjas*. Selle kõrvalt ja järel valmisid artiklid Eesti muusikaloost (nt *Mäetagused* 23. numbris avaldatud “Cyrillus Kreek: rahvaviiside kogumine ja rannarootslased”). See oligi jätkuks kümnete aastate eest vaadeldud eesti kartografeerimiskoolkonna tulemustele ja uurimustele eesti etnomusikoloogia allikaloost ning koolkondadest.

Anu Vissel osales innukalt nii Eesti kui ka rahvusvahelistel teadusfoorumitel ja tegeles selle kõrvalt aktiivselt folkloori populariseerimisega.

Tema kahe poja kõrgharitud meesteks kasvatamise kõrvalt tehtav kutsetöö ei jäänud avalikkuses märkamata: 2001. aastal pälvis ta Eesti Rahvusliku Folkloorinõukogu pärimuskultuuri auhinna uurimistöö ja folkloorirühma Anurin juhtimise eest, 2004. aastal sai ta Rahvuskultuuri Fondi Kristjan Toropi allfondi auhinna ja Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapitali aastapreemia.

Anu Visseli teadlasetee kulges tõusvas joones kuni 2005. aasta septembrini. 1. septembri õhtul sai jalgrattal läbitav kodutee Tartust Nõkku talle saatuslikuks ja 6. septembri lõuna paiku naeru- ja

IN MEMORIAM

tantsumaiast Anu Visselit enam polnud. Pooleli jäid tööd, sh käsitöölembase autori peremälestustele tuginev kirjutis käsitöömeistrite koondisest Uku. Pooleli jäi lastefolkloori muutuste jälgimine ja uurimus oma pikaajalise juhendaja, õpetaja ja kolleegi Ingrid Rüütli tegevusest ja tähtsusest rahvamuusika uurimisel. Alustamata jäi esimene iseseisev grant eesti rahvatantsu uurimise teemadel.